

MARGARET
FORSTER

*Ostaviti svet
za sobom*

Prevela
Eli Gilić

■ Laguna ■

Naslov originala:

Margaret Forster
KEEPING THE WORLD AWAY

Copyright © Margaret Forster 2006.

Translation copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Mojoj snaji,
Rozi Mađora*

„Pravila za ostavljanje sveta za sobom: ne slušati ljude (više nego što je neophodno); ne gledati ljude (takođe); što manje opštiti s ljudima; pričati što manje kada si u dodiru s ljudima...“

Treći mart 1912,
Pisma Gven Džon,
Nacionalna biblioteka Velsa

*„Što se sreće tiče, znaš, zar ne, da kada je slika naslikana, kakva god da je, ona možda nije završena po slikarevom mišljenju - i da je imao samo nekoliko trenutaka zadovoljstva dok ju je stvarao...
Ljudi su senke za mene, a i ja sam poput seni.“*

[?] mart 1902,
Gven Džon u pismu Majklu Salamanu

Prolog

Autobus je mileo jer je upao u saobraćajnu gužvu u ulici duž šetališta kraj obale. To je ostavljalo dovoljno vremena za gledanje kroz prozor i sanjarenje. Džilijen je videla da se bliže mostu Vestminster, ali nije primetila ništa od one veličanstvenosti koju mu je pripisao Vordsvort u sonetu koji su koliko juče čitali na času. Ali Big Ben je ostavljao upečatljiv utisak. Uživala je u prilici da zaista posmatra te spomenike dok je autobus mileo, a u isto vreme je pokušavala da urami ono što je videla, da odvoji prizore i u glavi napravi njihove slike.

Izgleda da, osim nje, niko u autobusu nije ništa gledao. Ostale devojčice su se zabavljale, smejale i vikale, a dve su čak plesale u prolazu između sedišta uprkos naređenju gospođice Lič da mirno sede i pristojno se ponašaju. Sve su bile uzbuđene što su u Londonu, a činilo se da je izložba slika koju su pošle da vide samo izgovor. Već su isplanirale da tokom pauze za ručak pobegnu do Ulice Oksford zato što je bilo lako prevariti gospođicu Lič. Džilijen je bilo žao sirote žene. Bila je dobar profesor, ali potpuno beznadežna u svemu ostalom, raščupane kose, s nervoznim tikovima i očajničkom željom da je svi vole. Celim putem je meketavim glasom zahtevala tišinu, a mršavo lice bilo joj je napeto od brige i crveno od gneva zato što niko nije pokazivao ni najmanje poštovanja prema njoj.

Konačno se autobus zaustavio ispred galerije Tejt i svi spontano uskliknuše. Gospođica Lič je ustala, pljesnula rukama i povikala da se umire. Devojčice u zadnjim redovima odmah su počele da tapšu i tupkaju nogama, ali su se stišale kada su videle da im je nastavnica skoro zaplakala – one nisu bile okrutne, samo su danas bile razdragane. Gospođica Lič im je rekla da brzo izađu jer autobus mora da se parkira i da ne zaborave da ponesu svoje stvari sa sobom. Džilijen je prva izašla. Sačekala je ostale devojčice koje su nosile svoje jakne, rančeve, kese, i neizbežnu bocu s mineralnom vodom, koju je, činilo se, trenutno svako morao da ima. Njene drugarice nisu bile u ovoj grupi – one nisu pohađale pripremni kurs iz slikarstva – i stoga se osećala donekle izdvojeno. Zbog toga je saosećala s gospođicom Lič, koja ih je povelu stepenicama i zaustavila se u predvorju galerije, s prstom na usnama, izgledajući smešno zato što niko nije obraćao pažnju na nju. Kikotanje i ćaskanje bilo je veoma bučno i Džilijen je shvatila da njihova profesorka nikada neće uspeti da uspostavi red pa je odlučila da sama nešto preduzme. Okrenula je leđa gospođici Lič, stavila prste u usta i kratko i prodorno zviznula. Iznenada je zavladao tišina, za kojom je usledila provala smeha. Ali kada se Džilijen okrenula prema nastavnici i upitala: „Hoćemo li, gospođice Lič?“, sve su poslušno stale u red.

Na izložbi su se devojčice ponašale besprekorno. Samo su se malo došaptavale. Išle su od slike do slike u grupama od tri ili četiri i usput poslušno čitale beleške koje im je dala gospođica Lič. Džilijen ih je pročitala još u autobusu. Dok je posmatrala slike, činilo joj se da su beleške nevažne. Mora li da zna gde se određeni slikar rodio ili u koju je školu išao? Svakako su samo slike bile važne, kao i ono što je videla u njima. Umetnikova namera nije bitna, zar ne? Od kakve je koristi slika ako ne govori sama za sebe? Bila je ubeđena da se slike moraju posmatrati *van ikakvog konteksta* – da ono što znamo o umetniku ili uslovima pod kojima je naslikana ne sme imati nikakav uticaj.

Ali posumnjala je u to kada se našla ispred jedne naročite slike. Zurila je u nju, sve više zbunjena i neobično uznemirena. Bilo ju tu nečega što nije mogla da shvati. Napor da razume uzrujao ju je

i otkrila je da su je usne zbolele koliko ih je jako grizla. Toliko se dugo zadržala da je gospođica Lič došla da vidi zašto još nije došla u drugu salu. Žurno je pošla dalje, pribijavajući se da će je pitati za objašnjenje. Posle toga je pazila da se ne odvoja od drugih. Provele su više od jednog sata na izložbi, a onda je autobus došao da ih odveze na izletnički ručak u Hajd park. Džilijen se odvojila kako bi na miru sela na klupu ispred paviljona Serpentajn. Osećala je blagu vrtoglavicu, a pred očima joj je lebdela slika koja ju je zainteresovala sve dok joj se nije zamaglilo. Pojela je sendviče, otvorila svesku i podigla olovku nad praznom stranom. Nova misao joj je pala na um, ali nije ništa napisala. Glava joj je bila puna jednostavnih pitanja na koja nije pronalazila odgovore.

Prišla joj je gospođica Lič s budalastim snebivljivim osmehom. Džilijen je brzo zatvorila svesku i pribrala se. Znala je da je jedna od omiljenih učenica gospođice Lič. Takođe je znala da bi trebalo da joj bude zahvalna što je na prošlom roditeljskom sastanku stala u njenu odbranu kada je Džilijenin otac rekao da je slikarstvo traćenje njenih sposobnosti i da bi umesto toga trebalo da ide na univerzitet. Ali gospođica Lič bila je pomalo jeziva pa je morala da se potruži da bude pristojna i srdačna prema njoj. Međutim, nije mogla da je spreči da sedne pored nje.

„Pa, Džilijen“, rekla je, „nije li divno videti sve te slike – gotovo ceo životni opus – zajedno?“ Džilijen je klimnula glavom. „I šta misliš o njima, draga? Znam da ćeš mi to reći u eseju kada bude bilo vreme, ali kakav ti je opšti utisak? Radoznala sam.“

Džilijen je iznenadila samu sebe. Shvatila je šta ju je mučilo. „Razmišljala sam o njihovim životima“, odgovorila je, gledajući u vodu kako ne bi morala da pogleda profesorku u lice.

„O čijem životu?“, upitala je gospođica Lič. „Njegovom ili njenom?“

„Ne o njihovim životima“, rekla je Džilijen, postidevši se. „Mislim sam na *njihove* živote, na živote slika, naročito jedne. Pitala sam se gde su bile, u čijem vlasništvu, ko ih je sve posmatrao. I o tome kakav su uticaj imale na ljude koji su ih gledali. Šta su im značile, *kako* su ih posmatrali, da li su osećali isto što i ja i...“, glas joj se prekinuo.

Gospođica Lič je ćutala nekoliko trenutaka pa, glasom koji nije lićio na njen uobićajeni jadikujući ton, odgovorila da uopšte nije važno gde su slike bile nakon što su se slikari rastali s njima. Svaka slika mora da okuša svoju sreću, i to je sve.

Ali Džilijen je bila uverena da jeste važno.

Gven

Prvo poglavlje

Jaki surovi udari vetra gurali su ih i gonili napred, probijali se ispod šalova i kaputa, mrsili im kosu i štivali uši, a njihova mala tela toliko su se smrzla da su plakali i hvatali dah dok su pokušavali da stignu do stepenica. Gven je pala. Pokušala je da se popne uz dva stepenika odjednom, ali je zbog siline vetra izgubila ravnotežu i pala, uzalud pokušavajući da se uhvati za gvozdeni gelender. Tornton ju je podigao i gotovo je odvukao do vrata, pored kojih se Vinifred već šćućurila pošto ju je Gas tamo odneo. Gas se leđima naslonio na vrata, zatvorio oči, nasmešio se i raširio ruke da pozdravi vetar.

Četvoro dece se konačno okupilo i pesnicama zalupalo na velika stamena vrata, drmalo poštansko sanduče i vikalo da ih puste unutra. Vrata su se snažno zanjihala unazad zato što težina drveta prvi put nije bila ravna moćnim udarima olujnog vetra. Morali su da udruže snage da ih zatvore kada su se našli unutra. Elinid nije ostala da im pomogne. Deca se srušise na popločani pod da skinu kapute i izuju čizme, toliko blatnjave da nisu smeli u njima da kroče u druge delove kuće. Vinifred je poređala čizme, uživajući u tom zadatku. U čarapama su se spustili u kuhinju, nestrpljivi da popiju toplo mleko koje ih je čekalo. Tornton i Gas su halapljivo pili, a čak je i Vinifred brzo ispila mleko. Gven je čvrsto držala šolju, želela je da oseti toplotu na rukama ali ne i da ga popije. Jedan

gutljaj je bio dovoljan. Ostatak će dati mački, ali moraće da pazi da je Elinid ne vidi i tuži tati.

Polako je, pažljivo noseći šolju, napustila ostale i popela se stepenicama do predvorja, pa još jednim stepenicama do svoje sobe gde ju je čekao Madž. Ispraznila je šolju u njegovu posudu i on je, ne pogledavši je, počeo da lapa mleko. Zatvorila je vrata, sela na pod s leđima uz vrata i posmatrala ga. Svi su govorili da je ružan mačor, kržljavac iz poslednjeg legla, ali nju je dirnulo nešto u njegovom tmurnom sivom krznu i ostrim ušima oivičenim belim. On je bio njen mačor koga drugi nisu voleli i zbog toga joj je bio još dragoceniji. Ali nije voleo da se mazi. Komunicirali su gledajući se u oči iz daljine i osluškujući najmanji pokret onog drugog. To su i sada radili kada je polapao mleko. Začuo se zvuk koraka koji su se približavali. Gven se pripremila. Delila je sobu s Vinifred, ali ona neće moći da otvori vrata ako se Gven nasloni svom snagom na njih zato što je tri godine mlađa od nje. Otrćaće kod njihove majke da se žali, a Gven će dobiti na vremenu.

Ali koraci su prošli pored vrata, teži i užurbani. Nije Vinifred nego Gas. Bezbedna je još neko vreme. Osmehnula se Madžu, a on se prezrivo okrenuo i skočio na sedište pored prozora. Nije mu se približila. Soba joj je izgledala drugačije dok je sedela na podu pored vrata. Prozor iznad sedišta izgledao je dva puta veći. Zainteresovano je pogledom pratila njegov oblik, mereći dužinu i širinu. Poželega je da nije uokviren zavesama. Zavesa od tamnocrvenog pliša, debele i teške, visile su s limene garnišne i pružale se sve do poda. Mrzela ih je, a gnušala se i jastuka od istog materijala na prozorskom sedištu. Ispod jastuka je bilo drvo koje je volela da dodiruje i da oseti ispupčenost pod prstima. Sada je sedela na drvetu. Na podu se nalazio šareni tepih, ali bio je okružen parketom sa svih strana. Parket s tamnim flekama bio je iskrzan ali ona je volela njegov dodir i nikada nije sedela na tepihu. Mrzela je taj vrtlog boja i sladunjavu debljinu vune. Gnušala se i plakara koji joj je izgledao džinovski s mesta na kom je sedela. Videla je svoj odraz u ovalnom ogledalu. Zbog plakara je sve u sobi delovalo malo. Ponekad bi joj se noću, kada bi se probudila iz sna, učinilo da se krv sliva niz njegove strane od mahagonija.

Ja sam ovde, ali nisam ovde, pomislila je dok se posmatrala. Tamo su moja glava i kosa, neuredna poput kose krpene lutke, telo u zelenoj haljini, opušteno i mirno, i noge koje neučtivo izviruju. To sam ja, ali nisam ja. Ova soba nije moja, ona nema nikakve veze sa mnom. Ja ne živim u njoj. Ona je samo mesto gde su me stavili. Mogu da se podignem odavde kad god hoću. I tako se uzdigla, prvo samo malo, dovoljno da lebdi iznad glave iz koje je upravo izašla, a onda sve više dok nije prošla kroz plafon i obrela se u Gasovoj sobi, pa još više sve dok nije ispod sebe videla kuću s krovom koji je blistao od kiše. Onda se zadovoljno vratila. Madž se tada okrenuo i pogledao je. Znao je šta je radila.

Oklevajući je ustala i otišla do prozorskog sedišta, gde joj je Madž dozvolio da mu se pridruži. Kiša je još pljuštala a vetar zavijao. Divlja martovska oluja došla je s mora. Nisu smeli da izađu. Njihov otac će se ljutiti kada se vrati i Elinid mu kaže da su bili pobegli. Niko nije smeo da izaziva nevolje u kući. Nevolje bilo koje vrste uznemiruju njihovu majku, a ona ne sme da se uzrujava. Njihova majka je imala bolove u nogama, vratu i kičmi. Jaukala je i grizla usne kada bi se pomerila. Prestala je da crta, slika i svira klavir. Sada su morali da joj seku meso zato što nije imala snage u prstima. Gven je gledala njene prste tokom obroka. Majčini prsti bili su iskrivljeni i imali su čudne kvrge na zglobovima. Pokušala je da ih nacрта, ali nisu izgledali kako treba. I Gas je pokušao i bio je uspešniji od nje, ali sakrio je crtež kako ga njihova majka ne bi videla. Umesto toga joj je pokazao crtež njenog lica, umilnog i nasmejanog dok se odmarala u fotelji. Šake su bile teške za crtanje, a još je bilo teže spojiti ih s rukama.

Majka je bila u krevetu iako je bilo tek tri posle podne. Vinifred mora da se odšunjala gore kako bi bila s njom. Ona bi se zavukla ispod perine i priljubila uz nju, a majka bi je grlila, mazila i ljubila po kosi. Gven bi u majčinoj spavaćoj sobi uvek stajala u podnožju kreveta, tiha i zabrinuta. „Dođi kod mene!“, pozvala bi je majka i ispružila ruke. Iako bi se Gven poslušno približila strani kreveta, nije mogla da radi isto što i Vinifred. Sedela bi visoko na pokrivačima, a majka bi je snažno obgrlila oko struka. Osećala se čudno i majka bi je brzo pustila. Osetila bi kako se u njoj nadima nešto

čega se bojala, sve veća panika gonila bi je da požuri iz sobe pre nego što se dogodi nešto što neće moći da kontroliše. Nije znala šta bi mogla da učini. Možda bi vrištala, plakala ili bi se tako snažno tresla da bi uplašila majku. Stoga je izlazila iz sobe.

Uvek bi osetila olakšanje kada bi izašla. Majčina spavaća soba ju je gušila i mrzela ju je čak više od svoje. Bila je pretrpana nameštajem i osećao se miris od koga bi joj pripala muka – mešavina majčinog parfema, madagaskarskog jasmina i vlažnih obloga kojima je trljala udove. Prozor se retko otvarao, prostorija se retko provetravala. Pokušala je da nacрта tu spavaću sobu, ali papir nije bio dovoljno veliki da na njemu smesti više od polovine stvari. Nacrta la je prozor zato što joj se dopadala njegova nagnutost ka unutra i pogled na kose krovove, ali nije znala kako da nacрта krevet, komodu, sanduk za posteljinu, toaletni sto, plakar i nisku postavljenu stolicu – zavrtelo bi joj se u glavi od tolikih stvari. Njena majka je pogledala crtež, osmehnula se i rekla da su tapete dobro nacrtane i da su odlično predstavljene rezbarije na nogama kreveta. Dodala je da je Gven ambiciozna, ali da mora da nauči da hoda pre nego što potrči i zadala joj da oboji obrise crteža dece koja se igraju na plaži, crteža koji je uradila za Gven i Gasa.

Majčine slike su visile u salonu. Svi bi se divili kada bi ih videli prvi put. „Oh, kako su lepe!“, uskliknuli bi, naročito za *Narandže i limun*, sliku na kojoj deca igraju tu igru. Gven je znala da je to istina. Njena majka je dobro crtala figure. Boje su bile žive. Slika je odisala životom, ali nije mogla da je zapamti. Dugo bi je gledala kada ne bi bilo nikoga u sobi, a onda bi se okrenula i u glavi bi imala samo maglovitu predstavu odeće i ruku. Nešto je nedostajalo, ali nije znala šta. Pitala je Gasa. Odgovorio je da ne shvata na šta misli. Znala je da razume; ili nije mogao tačno da odredi ili nije hteo da joj kaže.

Čula je kako se ulazna vrata ispod nje otvaraju i zatvaraju. Otac se vratio iz kancelarije. Činilo se da kuća sada drugačije diše. Gven je i dalje sedela na prozorskom sedištu i osluškivala, podizala je glavu kao Madž i istezala vrat kao on. Ne sme da se pomeri, ne sme da oda da je tu. Svetlost je iščezavala, mada ovakvim danima nikada nije ni bila jaka. Volela je tamu, tada je njena soba delovala

srdačnije a nezgrapni nameštaj bi se gotovo izgubio u tmini. Čula je očev glas u prizemlju i otkucavanje stajaćeg sata a onda njegove spore ujednačene korake na stepenicama. Ide da vidi njihovu majku. Poslaće Vinifred napolje i provesti pola sata sam sa ženom. Tada će tražiti da se posluži čaj i svi će sedeti u tišini dok jedu i piju. Otac će samo povremeno postaviti neko pitanje, na koje će Tornton odgovoriti. Biće pridike ako je njihova šetnja prijavljena. Gas će morati da objasni gde su bili i zašto. On će reći istinu. To nije ni važno sve dok ne spomene Cigane. Svi će reći da im je žao što su izašli.

Vinifred je provirila unutra. „Zašto si u mraku, Gven?“, prošaptala je. Gven nije odgovorila. Ustala je s prozorskog sedišta i sišla s Vinifred do dečje sobe, gde se Gas ispružio na podu ispred vatre i crtao. Tornton je listao svoj atlas. „Mama odlazi“, rekla je Vinifred. „Čula sam da tata to kaže.“ Svi su je pogledali. Bila je zadovoljna što je važna i nasmešila se.

„Nema razloga da se osmehuješ“, rekao je Gas. „Opet će doći tetke.“

Tornton je zaječao i s treskom zatvorio atlas. Gven nije ništa rekla. To se stalno dešavalo. Bolest njihove majke toliko bi se pogoršala da ne bi mogla da ustane iz kreveta, a onda bi, kada bi joj se stanje poboljšalo, i ona sišla nekoliko puta u prizemlje, otišla, ali onda bi došle tetke i sve bi se promenilo. Niko nije mogao ništa da uradi u pogledu toga.

Čekali su za stolom da im otac kaže ono što su već čuli od Vinifred, ali on nije ništa rekao dok nisu završili jelo. Tada se nakašljao. „Daću vam dva obaveštenja da svarite zajedno s hranom“, rekao je. „Prvo, vaša majka će morati da ode zbog zdravlja. Drugo, tetke Rozina i Lia će doći da budu s vama. Svi morate da budete poslušni.“ Niko nije ništa rekao. Gven je poževela da zaplače, ali onda bi otac želeo da zna zašto plače i zadržao bi je za stolom da objasni ono što je mislila da nema potrebe objašnjavati. Pognula je glavu i usredsredila se na tanjir, prateći cvetni dezen, primoravajući oči da slede obrise ružičastih ruža sve do zelenih drški i oko lepo naslikanog lišća koje je ukrašavalo obod. Otac je rekao još nešto: „A otići ćemo u Brod Hejven kada vam se majka vrati.“